

Sygn. akt I ACa 161/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 czerwca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie, I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący - Sędzia	SA Ewa Lauber-Drzazga
Sędzia:	SA Zbigniew Grzywaczewski
Sędzia:	SA Alicja Surdy (spr.)
Protokolant	sekr.sądowy Dorota Kabala

po rozpoznaniu w dniu 12 czerwca 2013 r. w Lublinie na rozprawie

sprawy z powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
w W.

przeciwko D. B.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie

z dnia 21 stycznia 2013 r., sygn. akt I C 139/12

I. oddala apelację;

II. nie obciąża powoda obowiązkiem zwrotu kosztów procesu
poniesionych przez pozwanego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 161/13

UZASADNIENIE

W sprawie z powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. przeciwko D. B. o zapłatę kwoty 86.319,20 zł Sąd Okręgowy w Lublinie wyrokiem z dnia 21 stycznia 2013 r. uchylił nakaz zapłaty z dnia 2 lutego 2012 r. i oddalił powództwo; nie obciążył powoda obowiązkiem zwrotu kosztów procesu poniesionych przez pozwanego.

W pozwie z dnia 1 lutego 2012 roku powód Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. wniosła o orzeczenie nakazem zapłaty, że pozwany D. B. ma zapłacić na jej rzecz na podstawie weksla własnego in blanco kwotę 86.319,20 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia 24 listopada 2011 r.

W dniu 2 lutego 2012 r. Sąd Okręgowy w Lublinie wydał nakaz zapłaty zgodnie z żądaniem pozwu, w którym ponadto nakazał aby pozwany zapłacił powodce kwotę 4.696 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

W zarzutach od nakazu zapłaty pozwany D. B. wnosił o jego uchylenie i oddalenie powództwa w całości. Podniósł jednocześnie, iż żądanie pozwu jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego i społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa, a także z umową stron z dnia 8 sierpnia 2005 r. i stanowi przejaw nadużycia prawa.

Po rozpoznaniu zarzutów pozwanego Sąd Okręgowy ustalił i zważył co następuje:

Pozwany D. B. zamieszkuje wraz ze swoją żoną i rodzicami we wsi W., gmina K., powiat (...), gdzie od dnia 27 stycznia 2005 r. prowadzi gospodarstwo rolne o powierzchni 7 ha, którego dochody stanowią główne źródło utrzymania całej rodziny. Żona powoda jest nauczycielem języka angielskiego w Szkole Podstawowej im. (...) J. T. w S.. Od dnia 13 kwietnia 2010 r. małżonkowie mają ustanowioną rozdzielność majątkową.

W dniu 8 maja 2005 r. D. B. zawarł z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z siedzibą w W. umowę Nr (...) o dofinansowanie projektu w ramach sektorowego Programu Operacyjnego „restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, której celem było „ułatwianie startu młodym rolnikom”.

Na podstawie przedmiotowej umowy powodowa Agencja zobowiązała się udzielić beneficjentowi pomocy finansowej w wysokości 50.000 zł i wypłacić

ją do dnia 30 listopada 2011 r. Pozwany D. B. zobowiązał się zaś

do wypełnienia zobowiązań określonych w (...) umowy, w tym

do: 1) uzupełnienia wykształcenia w celu spełnienia wymogu dotyczącego kwalifikacji zawodowych, 2) spełnienia w okresie 5 lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego: a) minimalnych standardów w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt oraz b) kryterium żywotności ekonomicznej tego gospodarstwa. Pozwany został nadto zobligowany do złożenia w oddziale regionalnym dokumentów potwierdzających wypełnienie przez siebie zobowiązań określonych w pkt(...) przed upływem 5 lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego.

W umowie zawartej przez strony ustalono również, iż w razie niewypełnienia co najmniej jednego ze zobowiązań, o których mowa w (...) umowy, pozwany będzie zobligowany do zwrotu pomocy wraz z odsetkami

w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych, liczonymi od dnia wypłacenia na jego rzecz przez Agencję środków pieniężnych. Dla zabezpieczenia należytego wykonania umowy pozwany wystawił weksel niezupełny i podpisał deklarację wekslową, zgodnie z którą powodowej Agencji służyło uprawnienie do wypełnienia weksla w wypadku niedotrzymania przez pozwanego terminu spłaty zobowiązania wobec Agencji, na sumę jego całkowitego zobowiązania wynikającego z umowy, łącznie z odsetkami, prowizjami i opłatami powstałymi z jakiegokolwiek tytułu.

W wykonaniu przedmiotowej umowy powód wypłacił pozwanemu w dniu 20 października 2005 r. kwotę 50.000 zł. Natomiast pozwany D. B. realizując zobowiązania wynikające z zawartej umowy, w pierwszej kolejności w 2006 r. ukończył naukę w Zespole Szkół (...). S. w P. i uzyskał tytuł technika rolnika z wynikiem końcowym dobrym. Jednocześnie pozwany podjął działania ukierunkowane na osiągnięcie wymaganej żywotności ekonomicznej prowadzonego przez niego gospodarstwa i poprawienia jego rentowności. W związku z tym uzyskaną od powodowej Agencji kwotę 50.000 zł przeznaczył w całości na działalność rolniczą i wydatkował po około 12.000 zł na zakup kwot mlecznych oraz na zakup bydła, 10.000 zł na remont dwóch ciągników rolniczych, po 6.000 zł na zakup płodów rolnych niezbędnych do zasiewu i pasz dla inwentarza żywego oraz na koszty kształcenia i dojazdu na uczelnię. Oczekiwał przy tym, że zainwestowane przez niego w ten sposób środki finansowe przyniosą zysk, który planował przeznaczyć na przystosowanie budynku obory do obowiązujących warunków i tym samym zrealizować (...) zawartej w dniu 8 sierpnia 2005 r. umowy.

W związku z powyższym, wiosną 2009 r. pozwany podjął poszukiwania ekipy budowlanej i zawarł w dniu 10 maja 2009 r. umowę o dzieło z wykonawcą „ Usługi (...) (...)z siedzibą w R.”. Na podstawie przedmiotowej umowy wykonawca zobowiązał się do wykonania na posesji pozwanego prac takich jak: przystosowanie pomieszczenia do przechowywania mleka, wykonanie stanowiska dla krów, wylanie posadzki oraz naprawienie tynków. Termin rozpoczęcia dzieła strony ustaliły na dzień 16 czerwca 2009 r., a jego zakończenie na dzień 16 września 2009 r. Na poczet wykonania umowy D. B. uiszczył zadatek w wysokości 2.000 zł. Wykonawca nie wywiązał się jednak z zawartej z pozwanym umowy i nie wykonał pracy w wyznaczonym terminie, powołując się na braki personalne w swojej ekipie budowlanej oraz na trudne warunki atmosferyczne. Pozwany podjął poszukiwania innej ekipy budowlanej, która zobowiązałaby się do wykonania u pozwanego prac budowlanych w wymaganym umową stron procesum terminie, jednak poszukiwania te okazały się bezskuteczne. Pozwany był więc zmuszony zawrzeć z wykonawcą „ Usługi (...) (...) z siedzibą w R.” aneks do umowy z dnia 10 maja 2009 r., na podstawie którego doszło do przesunięcia terminu rozpoczęcia prac remontowych na dzień 15 września 2009 r. i terminu ich zakończenia na 10 grudnia 2009 r. Jednak z uwagi na trudne warunki atmosferyczne wykonawca po raz kolejny nie podjął prac remontowych w ustalonym z pozwanym w aneksie terminie i wyznaczył kolejny termin rozpoczęcia prac na 1 marca 2010r., a ich ukończenia na dzień 18 maja 2010 r.

Pismem z dnia 20 stycznia 2010 r., a następnie pismem z dnia 25 stycznia 2010 r. pozwany zwrócił się do Kierownika Biura (...) (...)o wydłużenie terminu wypełnienia zobowiązań wynikających z umowy z dnia 8 maja 2005 r., w związku z niezawinionym przez niego opóźnieniem prac modernizacyjnych budynku obory. Jednak wniosek pozwanego o wydłużenie terminu został rozpatrzony negatywnie, wobec uznania przez powódkę w oparciu o uzyskaną opinię prawną, że przy realizacji przez pozwanego umowy nie wystąpiła siła wyższa. Również odwołanie pozwanego od decyzji odmawiającej zwolnienia go ze zobowiązań w wyniku zaistnienia okoliczności

o charakterze siły wyższej poprzez wydłużenie okresu realizacji zobowiązania wynikającego z umowy zawartej z powodową Agencją zostało rozpatrzone negatywnie. Stało się tak mimo, że w tym czasie zostały wykonane prace związane z przystosowaniem pomieszczeń w gospodarstwie pozwanego D. B. do warunków sanitarnych i pozwany w dniu 14 maja 2010 r. uzyskał z Powiatowego Inspektoratu Weterynaryjnego w R. zaświadczenie stwierdzające spełnianie przez jego gospodarstwo wymagań weterynaryjnych w zakresie higieny pozyskiwania mleka, higieny produkcji oraz wymagań minimalnych standardów w zakresie warunków utrzymania zwierząt, o czym niezwłocznie poinformował powodową Agencję. Jednocześnie Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wezwała D. B. do zapłaty sumy wekslowej w wysokości 82.930,82 zł. Pozwany nie wykupił weksla.

Sąd Okręgowy ustalił również, że w dniu 29 stycznia 2010 r. pozwany znalazł się w szpitalu w związku z problemami zdrowotnymi, wynikającymi z jego uzależnienia od hazardu. Obecnie D. B. leczy się i utrzymuje abstynencję od gier. Systematycznie uczestniczy w zajęciach poświęconych zapobieganiu nawrotom choroby oraz w zajęciach terapeutycznych w Poradni P.(...)dla osób uzależnionych. Pozwany nadal prowadzi gospodarstwo rolne i w związku z tym osiąga miesięczne dochody w wysokości około 1.474,29 zł, przy czym dysponuje oszczędnościami w wysokości 3.000 zł.

Oceniając w tak ustalonym, w istocie niespornym stanie faktycznym, zasadność dochodzonego roszczenia Sąd Okręgowy uznał, że powództwo należy oddalić chociaż nie budzi wątpliwości, iż na dzień 27 stycznia 2010 r., czyli po upływie pięciu lat od rozpoczęcia prowadzenia przez pozwanego gospodarstwa rolnego, pozwany nie dotrzymał jednego z warunków umowy nr (...), którą w dniu 8 maja 2005 r. zawarł z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z siedzibą w W., co w zasadzie obligowało pozwanego do zwrotu udzielonej mu pomocy finansowej wraz z odsetkami.

Sąd uznał, że w ustalonym stanie faktycznym niezasadnym byłoby dokonanie analizy łączącego strony stosunku zobowiązaniowego, bez odniesienia się jednocześnie do regulacji prawnych, które stworzyły podstawy do zawarcia przez strony przedmiotowej umowy i wprowadziły procedury niezbędne do realizacji projektu realizowanego w

ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w zakresie działania „Ułatwienie startu młodym rolnikom”. Podniósł, że analiza taka prowadzi do uwzględnienia nie tylko restrykcji i warunków, które zostały nałożone na każdego z beneficjentów ubiegających się o dofinansowanie swojej działalności ze środków publicznych oraz konsekwencje ich nie spełnienia, ale też istoty i celu zawieranych w ramach przedmiotowego projektu umów, w świetle których rozstrzygnięcie nie jest tak oczywistym.

W dalszym toku wywodów Sąd Okręgowy wskazał, że procedury związane z realizacją projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” uregulowane zostały w aktach prawa krajowego i unijnego, w tym w ustawie z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2003 roku, Nr 15, poz. 148 z późn. zm). Wprawdzie przedmiotowa ustawa utraciła moc z dniem 1 stycznia 2006 r., ale umowy zawarte na podstawie art. 118 tej ustawy, zgodnie z treścią art. 244 (obecnie również uchylonego) ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2005 r. Nr 249 poz. 2104), zachowały moc do czasu ich wygaśnięcia lub rozwiązania. A do oceny zdarzeń prawnych, które miały miejsce pod rządami ustawy dawnej, należy stosować reguły w niej obowiązujące (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 3 lipca 2008 r. V SA/Wa 1099/08).

Zgodnie z treścią art. 118 ust. 1-2 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r.

o finansach publicznych (Dz.U. z 2003 roku Nr 15, poz. 148, Nr 45 poz. 391, Nr 65 poz. 594 i Nr 96 poz. 874) podmioty niezaliczone do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku mogły otrzymywać z budżetu jednostki samorządu terytorialnego dotacje na cele publiczne związane z realizacją zadań tej jednostki. Art. 30b przedmiotowej ustawy utrzymywał odrębny reżim prawny środków pochodzących ze źródeł zagranicznych oraz z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności Unii Europejskiej i nakazywał szczególną troskę o wykorzystanie przyznanych środków. Dlatego też przewidywał, że warunki wykorzystania i rozliczania tych środków będą mogły być przedmiotem umowy między podmiotami dysponującymi tymi środkami a beneficjentami pomocy z nich udzielanej. Beneficjenci byli też zobowiązani do szczegółowego rozliczenia wykorzystania otrzymanych środków. Nadzorujący programy lub projekty realizowane z tych środków, sprawowali kontrolę nad ich wykorzystaniem i dokonywali oceny ich wykorzystania, której przedmiotem były w szczególności:

- 1) zgodność wydatków z planowanym przeznaczeniem;
- 2) prawidłowość wykorzystania środków, w tym zakres zrealizowanych zadań;
- 3) prawidłowość wykorzystania środków pod względem zgodności z planowanym przeznaczeniem oraz procedurami (art. 30 w/w ustawy).

W przypadku wykorzystania przedmiotowych środków niezgodnie z przeznaczeniem, bez zachowania procedur, lub pobrania ich w sposób nienależny albo w nadmiernej wysokości, podlegać miały one zwrotowi przez beneficjenta wraz z odsetkami, w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych na rachunek, na którym są gromadzone lub z którego zostały wypłacone (art. 30d ust 4 w/w ustawy). Omawiana ustawa o finansach publicznych nie określała bliżej procedury prawnej stosowania sankcji budżetowych, sugerowała natomiast, że dysponent środków powinien wezwać beneficjenta do dokonania ich zwrotu i wpłaty kwoty z tytułu odsetek za okres dysponowania środkami pomocy w sposób nieprawidłowy lub nienależny. Przedłużenie terminu do realizacji umowy mogło być spowodowane jedynie wystąpieniem tzw. „siły wyższej”.

W ocenie Sądu Okręgowego zawarta pomiędzy stronami niniejszego postępowania umowa oraz procedura wszczęta, po nie wywiązaniu się w terminie przez D. B. z jednego z obowiązków zawartych w umowie, jest zgodna z treścią przedmiotowej ustawy. Jednak kwestie związane z przyznaniem pomocy ze środków publicznych, ich wykorzystaniem przez beneficjenta pomocy i kontrolą wykorzystania zostały również uregulowane w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju, będącej z pewnością dokumentem strategicznym, określającym najważniejsze cele i priorytety rozwoju gospodarczego Polski po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Uregulowania zawarte w treści art. 56

c przedmiotowej ustawy wskazują, iż w przypadku zaistnienia nieprawidłowości polegających na wykorzystaniu przez beneficjenta przekazanych środków finansowych, niezgodnie z ich przeznaczeniem lub umową o dofinansowanie projektu albo decyzją, o której mowa w art. 11 ust. 7, beneficjent jest zobowiązany do niezwłocznego zwrócenia tej części środków finansowych, która została wykorzystana niezgodnie z ich przeznaczeniem, wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych, naliczonej od dnia przekazania tej części środków. O ile zatem w ustawie o finansach publicznych z 1998 r. ustawodawca przewidział sankcję zwrotu środków pieniężnych w związku z ich wykorzystaniem niezgodnie z przeznaczeniem, bez zachowania procedur, lub pobraniem ich w sposób nienależny albo w nadmiernej wysokości,

to w ustawie o Narodowym Planie Rozwoju przedmiotowa sankcja dotyczyć miała wyłącznie środków wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem.

Pozwanemu w ustalonym stanie faktycznym można byłoby zarzucić jedynie naruszenie procedur w związku z niezachowaniem 30-dniowego terminu

na złożenie wniosku o przedłużenie okresu niezbędnego do wywiązania się

z umowy. Nie zostało natomiast podważone wykorzystanie uzyskanych przez niego środków zgodnie z ich przeznaczeniem. Ponadto od pozwanego D. B. zażądano zwrotu pełnej kwoty udzielonej mu pomocy wraz

z odsetkami, a nie, w zgodzie z treścią ustawy o Narodowym Planie Rozwoju, wyłącznie tych środków, których pozwany nie wykorzystał w określonym terminie zgodnie z przeznaczeniem. Tym samym pozwany, który po otrzymaniu pomocy finansowej ze środków publicznych przeznaczył je na cele wskazane

w umowie, jest zobowiązany do zwrotu pełnej kwoty pomocy wraz z odsetkami. Przy tym obowiązek zwrotu tak znacznej sumy doprowadzi najprawdopodobniej do likwidacji gospodarstwa rolnego pozwanego, który nie dysponuje oszczędnościami, które pozwoliłyby mu wywiązać się z tak znacznego zobowiązania. Powyższe okoliczności wymagają zatem rozważenia, czy przy uwzględnieniu celu, dla którego strony zawarły umowę, z której powód wywodzi swoje roszczenie, zasadnym jest żądanie powodowej Agencji zwrotu tej części środków pieniężnych, które zostały przeznaczone na wskazane w umowie cele w wyznaczonym terminie.

W ocenie Sądu Okręgowego przedmiotowe żądanie jest sprzeczne

z ogólnymi celami polityki rolnej Wspólnot Europejskich jak również Rzeczypospolitej Polskiej, które zostały wyrażone w szczególności we wskazanej już powyżej ustawie o Narodowym Planie Rozwoju z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz.U. z 2004 r., Nr 116, poz.1206), jak również w Rozporządzeniu Rady WE nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR), Rozporządzeniu Komisji WE nr 817/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającym szczegółowe zasady stosowania powyższego Rozporządzenia (Dz.U. UE L 153,30.04.2004 z późn. zm.), Rozporządzeniu Rady WE nr 1698/2005 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiającym szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia Rady WE nr 1968/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. L 368 z 2004 r.), Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” zał. nr 3. Zawarte w przedmiotowych aktach cele polityki rolnej, to w szczególności, wspieranie i dofinansowanie gospodarstw rolnych, rozwój obszarów wiejskich, wspieranie rozwoju struktur rolnych, dostosowywanie się do nowych realiów i dalszych zmian w zakresie ewolucji rynku, zmodernizowanie gospodarstw rolnych i poprawę ich rentowności, rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającego wzrost zatrudnienia i poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Odnosząc powyższe cele do ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy podkreślił, że uwzględnienie roszczenia strony powodowej spowoduje konieczność sprzedaży ziemi pozwanego, czy to dobrowolnie, czy też w drodze egzekucji komorniczej, niwecząc osiągnięcia pozwanego w realizacji rozwoju i modernizacji jego gospodarstwa rolnego w następstwie wykorzystania zgodnie

z przeznaczeniem udzielonej pozwanemu ze środków publicznych pomocy,

z powodu przekroczenia terminu realizacji jedynie jednego z obowiązków nałożonych na niego w umowie, a także do likwidacji całego jego gospodarstwa. Konsekwencje, które miały ponieść pozwany są więc w ocenie Sądu niewspółmierne do uchybienia jakiego się dopuścił. Zastosowane procedury nie pozwoliły na uwzględnienie konkretnych okoliczności sprawy, w tym charakteru, stopnia i okoliczności naruszeń postanowień umowy. Pozwany D. B. został bowiem postawiony na równi z beneficjentami, którzy nie wywiązali się ze swoich umów umyślnie, nie realizując określonych w nich obowiązków nawet z przekroczeniem terminu, na równi z tymi, którzy pozyskane środki przeznaczyli niezgodnie z celem, na jaki je otrzymali, a terminowi realizacji uchybili nieznacznie.

Mając powyższe na względzie Sąd Okręgowy uznał, że ustalone szczególne okoliczności sprawy pociągają za sobą konieczność złagodzenia rygoryzmu prawnego w stosunku do pozwanego poprzez zastosowanie klauzul generalnych, w tym zasad współżycia społecznego i społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa. W przedmiotowej sprawie doszło bowiem do naruszenia szeregu wartości powszechnie aprobowanych w społeczeństwie, co skutkuje uznaniem, że powodowa Agencja domagając się od D. B. zwrotu dotacji nadużyła swojego prawa podmiotowego.

Jak podniósł Sąd Okręgowy zgodnie z treścią art. 5 k.c. nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony. Przez zasady współżycia społecznego ogólnie należy rozumieć podstawowe zasady etycznego i uczciwego postępowania. Można więc odwołać się do takich znanych pojęć jak zasady słuszności, zasady uczciwego obrotu, zasady uczciwości czy lojalności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1998 r. II KKN 928/97). Przestrzeganie owych reguł spotyka się z pozytywną oceną, jest aprobowane, zaś ich naruszenie traktowane jest jako naganne. Należy przy tym mieć na uwadze, że zasady współżycia społecznego w rozumieniu art. 5 k.c. są pojęciem pozostającym w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, które ten przepis ma na względzie (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 15 lutego 2012 roku I ACa 1121/11). Natomiast społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa określa w koniecznym stopniu sposób korzystania z prawa podmiotowego, pozwalając innym uczestnikom obrotu prawnego racjonalnie przewidywać aktualny oraz przyszły kształt sytuacji faktycznej i prawnej podmiotu, i uwzględnić ją w toku wykonywania swoich praw podmiotowych.

Odnosząc powyższe rozważania do ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy podkreślił, iż nie budzi wątpliwości, że umowa zawarta przez pozwanego D. B. z powodową Agencją, nakładała na beneficjenta szereg obowiązków, które miały zostać wykonane w określonym w umowie terminie, do których należało między innymi spełnienie w okresie 5 lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego minimalnych standardów w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt. W wyniku nie wykonania któregośkolwiek ze zobowiązań zawartych w umowie beneficjent był zobowiązany do zwrotu udzielonej mu dotacji wraz z odsetkami. Pozwany nie wywiązał się z zawartej z powodką umowy, w związku z czym powodowa Agencja miała prawo żądać zwrotu przekazanych pozwanemu środków pieniężnych. Jednak z uwagi okoliczności faktyczne sprawy takie działanie powodki stanowi nadużycie prawa.

Sytuacja w jakiej znalazł się pozwany nie mogła bowiem zostać przez niego przewidziana, a po jej zaistnieniu D. B. podejmował wszelkie możliwe czynności w celu dochowania terminów zakreślonych w umowie. Nie dokonanie modernizacji budynku w okresie, w którym firma budowlana zobowiązała się do wykonania prac wynikało z winy wykonawcy M. M., który przekładał dwukrotnie termin wykonania prac określony w umowie oraz z uwagi na trudne warunki atmosferyczne. Zdaniem Sądu pozwany wbrew twierdzeniom powodki słusznie ułożył sobie plan realizacji całej umowy, rozkładając działania na poszczególne lata. Logicznym jest, że jako priorytet wyznaczył sobie w pierwszej kolejności uzyskanie wymaganego wykształcenia, na które musiał poświęcić najwięcej czasu, a remont budynku obory przewidział w 2009 roku. Kierował się przy tym bowiem względami finansowymi, licząc iż w tym okresie dojdzie do obniżenia cen materiałów budowlanych. Rozpoczęcie działań zmierzających do modernizacji budynków rolnych na rok przed upływem terminów umownych nastąpiło zdaniem Sądu z wystarczającym wyprzedzeniem, zwłaszcza,

iż same prace nie trwały długo. Do ostatniej chwili pozwany próbował wywiązać się ze zobowiązań, podjął próby znalezienia innego wykonawcy, który dokonałby koniecznego remontu w okresie objętym umową stron procesu. Pomimo, iż przedmiotowe okoliczności prawidłowo nie zostały uznane przez powodową Agencję za siłę wyższą a pozwany nie dotrzymał nadto terminu

na złożenie wniosku o przedłużenie czasu do realizacji umowy, nie może zejść

z pola widzenia okoliczność, iż pozwanemu nie można zarzucić bierności i braku zainteresowania wywiązaniem się ze zobowiązania wobec Agencji. Następnym działaniem pozwanego było zrealizowanie wszystkich warunków umowy, z tym że jednego z nich po upływie już wyznaczonego pięcioletniego terminu, z około trzymiesięcznym opóźnieniem.

Wyjątkowe więc okoliczności niniejszej sprawy spowodowały uznanie przez Sąd Okręgowy, że w rozpatrywanym przypadku niezasadnym byłoby restrykcyjne stosowanie prawa, które spowodowałoby niewspółmierne do przewinienia pozwanego straty. Uwzględnienie powództwa byłoby wręcz niesprawiedliwe i niesłuszne. Sąd Okręgowy zaznaczył ponownie, że strony postępowania zawarły umowę w ramach programu „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”, która miała na celu ułatwienie startu pozwanemu jako młodemu rolnikowi. W sytuacji więc, gdy cel przedmiotowej umowy został osiągnięty, bowiem D. B. ostatecznie wywiązał się ze wszystkich zawartych w umowie zobowiązań, modernizując swoje gospodarstwo, które prowadzi nadal i uzyskuje dochody niezbędne do utrzymania rodziny, uwzględnienie roszczenia powódki doprowadziłoby do sytuacji powszechnie nieakceptowanej. Zwrot kwoty 50.000 zł wraz z odsetkami, które w zasadzie podwajają wysokość udzielonej pozwanemu pomocy finansowej, doprowadziłby bowiem z pewnością do zaprzestania funkcjonowania jego gospodarstwa rolnego i utraty podstawowego źródła dochodu jego rodziny.

Z tych też względów Sąd Okręgowy uznał, iż w ustalonych okolicznościach zasady współzycia społecznego przeważały nad uprawnieniem powoda, wynikającym z podstawowej zasady stosunków zobowiązaniowych, gwarantującej obowiązek dotrzymywania umów (*pacta sunt servanda*) i skutkowałą oddaleniem powództwa. Nie obciążył strony powodowej obowiązkiem zwrotu kosztów procesu, kierując się treścią art. 102 k.p.c. i mając na uwadze szczególne okoliczności sprawy.

Apelację od wyroku wniosła strona powodowa. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. zaskarżyła wyrok w całości zarzucając:

1. Naruszenie prawa procesowego mające wpływ na treść rozstrzygnięcia, a mianowicie:

- art. 233 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego i dokonanie sprzecznych z zebrany materiałem ustaleń,
- art. 6 k.c. poprzez nieuprawnione przerzucenie ciężaru dowodu z pozwanego na powoda na skutek przejścia do badania stosunku podstawowego i odmówienie powodowi ochrony prawnej ze stosunku wekslowego,
- art.328 § 2 k.p.c. poprzez brak należytego uzasadnienia wyroku oddalającego powództwa,
- art. 247 k.p.c. poprzez przesłuchanie stron przeciwko i ponad osnowę dokumentu – umowy zawartej pomiędzy stronami, z naruszeniem postanowienia jej § 12 ust. 2 zastrzegającego dla zmian umowy formę pisemną pod rygorem nieważności;

2. Naruszenie prawa materialnego:

- art. 473 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie,
- art. 471 k.c. poprzez nieuprawnione przejście do stosunku podstawowego,

- art. 65 § 2 k.c. poprzez jego nieprawidłowe zastosowanie,
- art. 355 § 2 k.c. poprzez jego niezastosowanie przy dokonywaniu wykładni oświadczeń woli stron,
- przepisów unijnych: art. 30 ust. 4 oraz art. 39 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. poprzez jego niezastosowanie i nieuwzględnienie prymatu przepisów unijnych nad prawem krajowym,
- art. 354 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie,
- art. 353¹k.c. poprzez jego niezastosowanie,
- art. 101 i art. 102 prawa wekslowego poprzez ich niewłaściwe zastosowanie,
- art. 5 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie.

We wnioskach apelacji powodowa Agencja wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez utrzymanie w całości w mocy nakazu zapłaty z dnia 2 lutego 2012 r. ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył co następuje:

Apelacja powoda powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. na uwzględnienie nie zasługuje.

Zarzuty naruszenia przepisów postępowania, które miało wpływ na treść zaskarżonego rozstrzygnięcia, nie są uzasadnione.

Wbrew wypracowanym w orzecznictwie regułom powód nie podniósł skutecznie zarzutu naruszenia art. 233 §1 k.p.c., który określa zasady oceny dowodów przez sąd. Nie wskazuje jakichkolwiek konkretnych dowodów, które miałyby zostać ocenione wadliwie, ani z naruszeniem jakich reguł logicznego rozumowania lub zasad doświadczenia życiowego. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2005 r. V CSK 232/05, LEX nr 558619). Wbrew stanowisku powoda zawartym w uzasadnieniu przedmiotowego zarzutu Sąd Okręgowy ustalił, jak wywodzi powód, że pozwany nie wykonał należycie umowy zawartej z powodem w dniu 8 maja 2005 r. oraz, że co do zasady powód mógł zgodnie z postanowieniami przedmiotowej umowy żądać zwrotu całej wypłaconej pozwanemu dotacji wraz z odsetkami liczoną jak dla zobowiązań podatkowych. Oddalił zaś roszczenie powoda na podstawie art. 5 k.c., którego zastosowanie w ustalonym stanie faktycznym podlega ocenie w ramach zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego.

Wbrew stanowisku apelującego Sąd Okręgowy nie przerzucił na powoda ciężaru dowodu (art. 6 k.c.). Miał na uwadze, że w zarzutach od nakazu zapłaty pozwany odwołał się do stosunku podstawowego, w celu zabezpieczenia wykonania którego pozwany wystawił i wręczył powodowi weksel in blanco, który po uzupełnieniu przez powoda stanowił podstawę wydania nakazu zapłaty nakazującego pozwanemu zapłatę sumy wekslowej z odsetkami oraz kosztami procesu. W następstwie powyższego ocenił zgodność dochodzenia sumy wekslowej przez powoda z zasadami współzycia społecznego i społeczno – gospodarczym przeznaczeniem prawa, w kontekście łączącej strony umowy z dnia 8 maja 2005 r., sposobu jej wykonania przez pozwanego oraz przywołanych przez pozwanego okoliczności, z uwagi na które nie wykonał umowy w całości zgodnie z jej treścią. Przy czym uznał przedstawione przez powoda i przeprowadzone w toku postępowania dowody za wystarczające do oceny podniesionego przez pozwanego zarzutu.

W ustalonym stanie faktycznym nie jest też uzasadniony zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., który określa elementy składowe uzasadnienia wyroku. Przy ocenie przedmiotowego zarzutu należy mieć na uwadze, że z uwagi na to, że uzasadnienie sporządzane jest po ogłoszeniu wyroku, może on być skutecznie podniesiony jedynie wyjątkowo. Mianowicie gdy tok wyводу poprzedzający wydanie zaskarżonego wyroku nie poddaje się kontroli w postępowaniu odwoławczym bądź w przypadku zastosowania prawa materialnego

do niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego lub braku wszystkich elementów konstrukcyjnych uzasadnienia. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie było dotknięte tego rodzaju uchybieniami. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 2012 r. II PK 259/11, LEX nr 12430210.

Wbrew stanowisku apelującego Sąd Okręgowy nie naruszył art. 247 k.p.c. ponieważ nie prowadził dowodu ze świadków lub z przesłuchania stron przeciwko osnowie lub ponad osnowę dokumentu obejmującego czynność prawną (umowę stron). Wynikający z powołanego przepisu zakaz nie obejmuje postępowania dowodowego prowadzonego w celu ustalenia sposobu wykonania umowy, co do zmian której strony zastrzegły formę pisemną pod rygorem nieważności (...). Orzeczenie przyczyn jej niewykonania lub nienależytego wykonania. Sąd Okręgowy treść łączącej strony umowy ustalił na podstawie jej treści stwierdzonej pismem, a dowody osobowe przeprowadził na okoliczności związane z jej wykonaniem.

W prawidłowo ustalonym stanie faktycznym, który Sąd Apelacyjny podziela i przyjmuje za własny, Sąd Okręgowy nie naruszył również wskazanych w apelacji przepisów prawa materialnego.

W szczególności Sąd Okręgowy nie naruszył art. 473 § 1 k.c., który stanowi, że dłużnik może przez umowę przyjąć odpowiedzialność za niewykonanie lub za nienależyte wykonanie zobowiązania z powodu oznaczonych okoliczności, za które na mocy ustawy odpowiedzialności nie ponosi. Sąd nie zakwestionował bowiem postanowienia (...) (...) umowy stron ani jej (...) i miał na uwadze obowiązki pozwanego nich ustanowione. Nie naruszył również przepisu art. 471 k.c., zgodnie z treścią którego dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Powód nie dochodził roszczenia odszkodowawczego na podstawie tego przepisu i przepis ten nie stanowił podstawy rozstrzygnięcia. Odwołanie się do stosunku podstawowego (treści łączącej strony umowy) mimo, że powód dochodził roszczenia z weksla, było uprawnione w sytuacji, gdy powód był wystawcą weksla in blanco a powód jego pierwszym posiadaczem, który weksel uzupełnił, zaś warunki uzupełnienia weksla określała umowa stron (porozumienie wekslowe – art. 10 prawa wekslowego).

W ustalonym stanie faktycznym brak jest uzasadnionych przesłanek do przyjęcia, iż Sąd Okręgowy niewłaściwie zastosował przepis art. 65 § 2 k.c., który nakazuje badać w umowach, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Sąd Okręgowy ustalił treść umowy zgodnie z jej brzmieniem ustalonym przez strony na piśmie i nie dokonywał wykładni jej treści, gdyż nie uznał aby była ona niejasna i niezrozumiała. Faktycznie odwoływał się do celu umowy zawartej przez strony, a przy jego określaniu powoływał prawo krajowe i wspólnotowe, które legło u podstaw jej zawarcia. Jednak czynił to jedynie w celu wykazania, że domaganie się przez powoda wykonania przez pozwanego umowy zgodne z jej treścią (zwrot dotacji z odsetkami) narusza przepis art. 5 k.c.

W ustalonym stanie faktycznym nie znajduje również potwierdzenia zarzut naruszenia art. 354 § 1 k.c., zgodnie z którym dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego treścią i w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego, a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje - także w sposób odpowiadający tym zwyczajom, poprzez jego niezastosowanie. Sąd Okręgowy miał na uwadze obowiązki pozwanego wynikające z zawartej przez strony umowy oraz to, że jednego z tych obowiązków pozwany nie wykonał w określonym umową terminie. Ustalił też, że uchybienie to skutkuje zgodnie z (...) umowy powstaniem po stronie pozwanego obowiązku zwrotu pomocy wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych, liczonymi od dnia wypłacenia na jego rzecz przez Agencję środków pieniężnych. Uznał jednakże, iż w ustalonych, szczególnych okolicznościach, domaganie się przez powoda wykonania przez pozwanego tego zobowiązania stanowi nadużycie prawa. Podobnie Sąd Okręgowy nie naruszył art. 355 § 2 k.c., który nakazuje należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określać przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności. Szczegółowo w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wyjaśnił dlaczego nie znalazł podstaw do uznania, że nienależyte wykonanie umowy przez pozwanego jest następstwem niezachowania przez niego należytej staranności. W szczególności wskazał, iż nie

znalazł podstaw do zakwestionowania przyjętego przez pozwanego harmonogramu realizacji zadań wynikających z umowy. Podkreślił, że okres roku na dokonanie modernizacji obory w zakresie określonym umową nie świadczy o niedbałości pozwanego. Dodatkowo należy przy tym podnieść, że powód nie twierdzi aby w ramach przysługujących mu uprawnień (i obowiązków) kontrolnych, zakwestionował przyjętą przez pozwanego kolejność wykonywania zadań określonych umową, a w szczególności by wzywał pozwanego do wcześniejszej modernizacji obory, tj. wykonania zadań w zakresie minimalnych standardów w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt. Również twierdzenie powoda, iż przyczyną nienależytego wykonania umowy przez pozwanego było jego uzależnienie od hazardu, pozostaje w sferze sugestii. Brak było natomiast podstaw do zakwestionowania przez Sąd Okręgowy dowodów wskazujących, iż remont i modernizacja obory nie została wykonana w terminie z przyczyn obciążających wykonawcę robót. Jak wskazano powyżej, powód nie podważył w tym zakresie skutecznie w apelacji dokonanej przez Sąd Okręgowy oceny dowodów ani prawidłowości wyprowadzonych na ich podstawie w tym zakresie wniosków.

W sytuacji, gdy Sąd Okręgowy ustalił treść łączącej strony umowy zgodnie z jej brzmieniem stwierdzonym pismem, nie jest także uzasadniony zarzut naruszenia art. 353¹ k.c. poprzez odmówienia stronom swobody w zakresie ustalenia treści przedmiotowej, nienazwanej umowy, zgodnie z zasadą swobody umów ustanowioną powołanym przepisem.

W ustalonym stanie faktycznym nie było również podstaw do uznania aby Sąd Okręgowy naruszył przepisy art. 101 i art. 102 prawa wekslowego, bowiem Sąd ten nie stwierdził aby uzupełniony i przedstawiony przez powoda weksel własny był pozbawiony którejkolwiek z cech wykluczających możliwość uznania tego dokumentu za weksel własny, co w konsekwencji prowadziło do przyjęcia, że dochodzone przez powoda zobowiązanie wekslowe nie powstało z przyczyn formalnych.

W stanie faktycznym sprawy powołanie przez Sąd Okręgowy zasad słuszności nie stoi też w sprzeczności z przepisami prawa wspólnotowego. Istotnie apelujący słusznie powołuje wynikający z tego prawa wymóg skutecznego monitorowania przez państwa członkowskie wykorzystania funduszy strukturalnych i pomocowych, obowiązek ścigania i naprawiania nieprawidłowości i naruszeń, zwracania Komisji niesłusznie pobranych sum (m.in. powołany w apelacji art. 39 ust. 4 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 z dnia 21 czerwca 1999 r. ustanawiającego przepisy ogólne w sprawie funduszy unijnych – Dz.U.U.E.L.1999.161.1), którego zaniechanie skutkuje stosowaniem sankcji wobec państw członkowskich. Trafnie też apelujący podnosi, że postanowienia (...) są zgodne z art. 30 ust. 4 powołanego wyżej rozporządzenia nr 1260/1999, ale też art. 49 Rozporządzenia Komisji (WE) Nr 2419/2001 z dnia 11 grudnia 2001 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania zintegrowanego systemu zarządzania i kontroli niektórych wspólnotowych systemów pomocy ustanowionych rozporządzeniem Rady (WG) nr 3508/92 (Dz.U.U.E.L.2001.327.11) w związku z art. 71 Rozporządzenia Komisji (WE) Nr 2419/2001 z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) – Dz.U.U.E.L.2004.153.30. Jednak analiza przedmiotowych aktów prawnych prowadzi do wniosku, że ustanowione w nich szczegółowe i rygorystyczne zasady przyznawania, wykorzystywania oraz zwrotu niesłusznie pobranych sum, a także monitorowania ich wykorzystania, są łagodzone poprzez odwoływanie się do zasad proporcjonalności, słuszności, czy zasad dobrej wiary. Powołane rozporządzenie Nr 2419/2001 w art. 48 odwołuje się do siły wyższej i innych wyjątkowych okoliczności. Także orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości (por. wyrok z dnia 24 maja 2012 r. C-188/11 LEX nr 1162554 i z dnia 22 kwietnia 2010 r. T-274/08, LEX nr 575136) nakazuje uwzględniać przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu prawa wspólnotowego, nie tylko jego treść, ale także kontekst oraz cele, jakie wyznacza uregulowanie, którego dany przepis stanowi treść. W konsekwencji należy uznać, że Sąd Okręgowy powołując się na zasady współżycia społecznego i art. 5 k.c., jako podstawę oddalenia powództwa, w ustalonym stanie faktycznym nie naruszył przepisów wspólnotowych. Uznał bowiem, że zgodne co do zasady z przepisami wspólnotowymi i umową stron domaganie się zwrotu całej kwoty pomocy z odsetkami, w konkretnej sytuacji prawidłowego wykorzystania przez pozwanego przyznanych środków pomocowych i realizacji celu, w jakim były one przyznane, przy trzymiesięcznym przekroczeniu z przyczyn szczególnych, niezawinionych przez pozwanego i nie stanowiących siły wyższej, terminu wykonania jednego z określonych umową zadań, stanowi nadużycie prawa. Zwłaszcza, gdy umowa nie określała hierarchii i harmonogramu realizacji zadań określonych umową, a powód

nie monitorował pozwanego i nakazał wcześniejszego wykonania obowiązków w zakresie osiągnięcia minimalnych standardów w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt, a nie jak zaplanował to powód w ostatnim roku ustanowionego w umowie pięcioletniego okresu. Okoliczność, że zostały osiągnięte podstawowe cele umowy, a mianowicie, jak podkreślił Sąd Okręgowy, zostało zmodernizowane i powiększone gospodarstwo rolne powoda a sam powód uzyskał specjalistyczne wykształcenie, uzasadnia zastosowanie art. 5 k.c. i pozbawienie powoda w efekcie możliwości dochodzenia zwrotu pomocy. Tym bardziej gdy realizacja tego roszczenia prowadziłaby do zniweczenia owych celów. Należy też uznać, że powołanie się na zasady współzycia społecznego może być, w wyjątkowych sytuacjach, uwzględniane przy badaniu zgodności uzupełnienia weksła in blanco z porozumieniem wekslowym, w ramach art. 10 prawa wekslowego. Nie znajduje też uzasadnienia zarzut naruszenia art. 5 k.c. poprzez niewskazanie zasad, które powód naruszył dochodząc przedmiotowego roszczenia. Sąd Okręgowy zasadnie wskazał bowiem zasady słuszności, sprawiedliwości i racjonalności.

Mając powyższe na względzie Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania apelacyjnego orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Miał przy tym na uwadze charakter sprawy, to, że zastosowanie zasad współzycia społecznego ma charakter oceny, a powód był zobligowany do stosowania postanowień umowy w ramach kontroli wykorzystania sum pomocowych przyznanych pozwanemu.